

KOŚCIÓŁ I CMENTARZ BRACI CZESKICH

W miejscu tym, zwanym „**Psią Górką**”, od 2. połowy XVII w., do lat 60. XIX w., znajdował się **kościół i cmentarz Jednoty braci czeskich**, którzy do Skoków przyprowadzili się około 1560 r. **Ówczesni właściciele miasta, Latalscy** sprzyjali przybyszom. Oddali im nawet w 1586 roku do użytku katolicki kościół parafialny.

Ważnym wydarzeniem dla Jednoty był synod, który odbył się w naszym mieście 8 marca 1640 r.

Na przestrzeni lat w Skokach zmarło kilkunastu ministrów, czyli zwierzchników kościoła posługujących w zborze, m.in.: Michał Hesperus, Jakub Gębicki, Daniel Erastus, Jan Gerson Cassius, Bogusław Dawid Cassius.

Na początku wieku XVII napłynęli do miasta uchodźcy z terenów objętych wojną trzydziestoletnią, wyznawcy kalwinizmu. Wśród nich wybitny duchowny, historyk kościoła i poeta Andrzej Węgierski, pochowany w Skokach w 1649 r.

Nowym właścicielem Skoków był wówczas Andrzej Rej, wnuk poety Mikołaja Reja z Nagłowic, gorliwy wyznawca i działacz kalwiński.

Dla emigrantów z Niemiec założył w 1626 nieopodal Skoków **wieś Rejowiec**, nadał ziemię i wybudował zbor, do którego z czasem dołączyli też przedstawiciele polskiej szlachty kalwińskiej. Dla ludności wyznania luterńskiego, przybyłej do Skoków m.in. ze Śląska i Czech, Andrzej Rej założył w roku 1632 tzw. **Nowe Miasto** z małym rynkiem (**dziś: plac Strażacki**) i drewnianym kościołem, który z biegiem lat uległ zniszczeniu.

Przesiedleńcy otrzymali wiele przywilejów.

Skoki stały się wówczas jednym z największych ośrodków ruchu czesko-braterskiego i luterńskiego w Wielkopolsce.

Nastąpił wspaniały rozwój miasteczka.

Koegzystencja różnych wyznań nie była jednak bezproblemowa. Na mocy wyroku sądu trybunalskiego z 1645 r. katolicy odzyskali świątynię. Bracia czescy i luteranie zostali zmuszeni do naprzemiennego odprawiania nabożeństw w domu dworskim użyczonym przez Rejów. Konieczność dzielenia się Domem Bożym stała się źródłem poważnych zatargów.

Mimo różnych trudności Jednotcie udało się jednak wybudować nowy zbor.

W tym samym czasie powstały też domy dla ministra, nauczyciela i sług zborowych. W pałacu Rejów w Skokach przez kilka lat przechowywano unikatową bibliotekę braci czeskich, wpisaną w roku 2015 na światową listę zabytków UNESCO „Pamięć świata”.

Pierwsze lata „**potopu szwedzkiego**” były okresem prosperity gospodarczej. Po zakończeniu wojen miasto zostało jednak ukarane, gdyż Rejowie oraz część mieszkańców, głównie ewangelicy, poddali miasto Szwedom. Zwalczali bowiem zwolenników Jana Kazimierza, czynnie popierając króla szwedzkiego Karola Gustawa, który został nawet ojcem chrzestnym jednego z synów Mikołaja Reja.

W 1800 r. drewniana świątynia innowiercza spłonęła. Dość szybko wzniesiono jednak nową budowlę w konstrukcji szkieletowej z trójbocznie zamkniętym prezbiterium i wieżą.

Odbudowany kościółek miał długość 53 stóp i 36 stóp szerokości (ok. 10m x 15m).

Po połączeniu się skockich protestantów w jedną gminę i budowie nowego, zachowanego do dziś kościoła ewangelickiego (1855-1856), rozebrano chylącą się ku upadkowi budowlę. Gmina ewangelicka istniała w Skokach do roku 1945.

W miejscu dawnego cmentarza, jeszcze w latach 50. XX w. stały dwa nagrobki. Jeden z nich, w formie obelisku, należał do Heleny Bogumily z Mielęckich Karczewskiej (zm. 1787), a drugi - krzyż stojący na kuli oplecionej przez węży - ustawiono na grobowcu rodziny Złotnickich (ok. 1831 r.). Te cenne dla skoczian zabytki znajdują się obecnie w lapidarium przy parafii ewangelicko-reformowanej w Żychlinie koło Konina.

W 2017 r. na terenie cmentarza przeprowadzono **badania archeologiczne**.

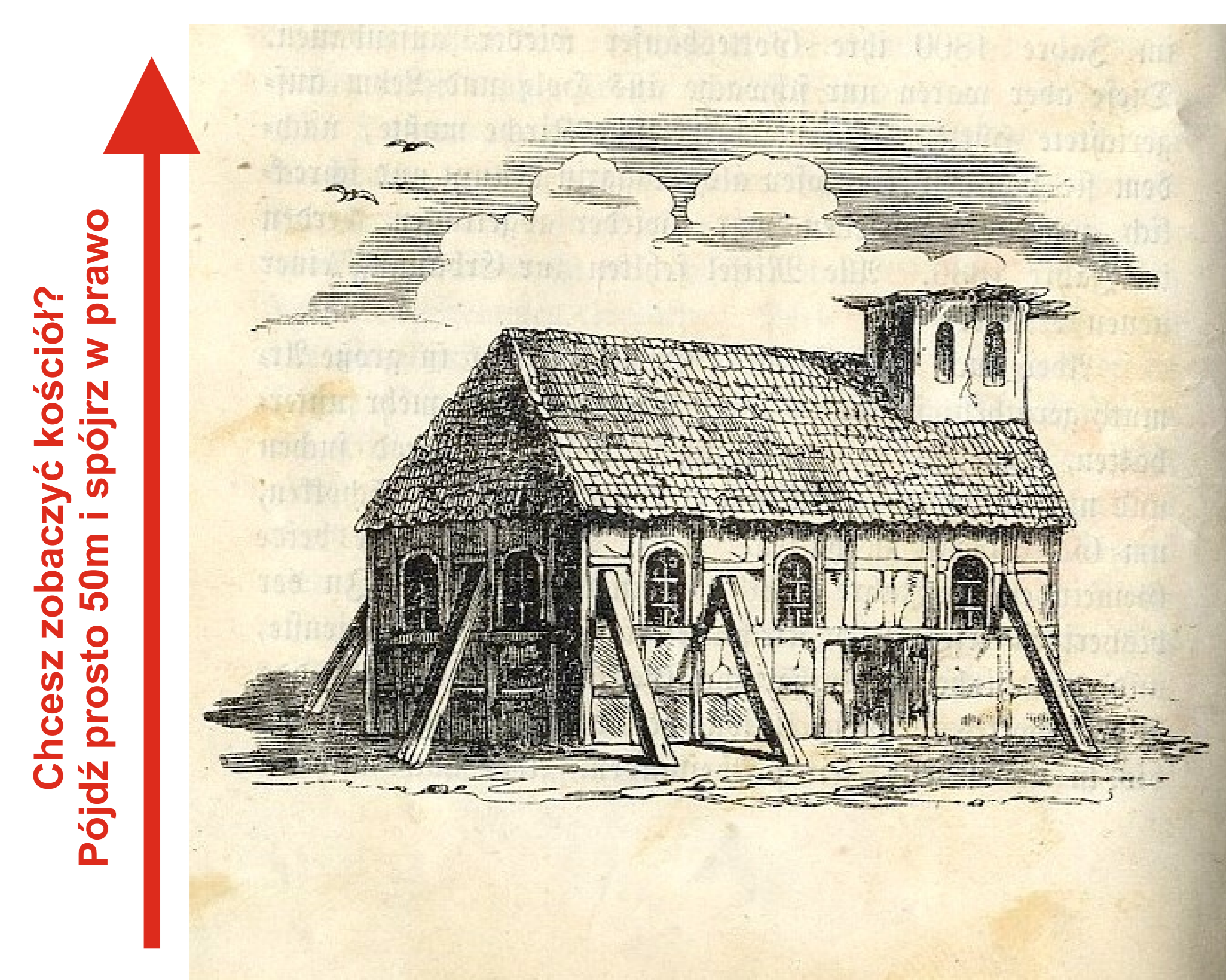
W ich wyniku odsłonięto drewniane pozostałości kościoła, fragment grobowca Złotnickich oraz kamienną podstawę obelisku z końca XVIII stulecia.

Tekst: Iwona Migasiewicz, Marcin Krzepakowski

Opracowanie graficzne: Karolina Stefaniak - listopad 2020

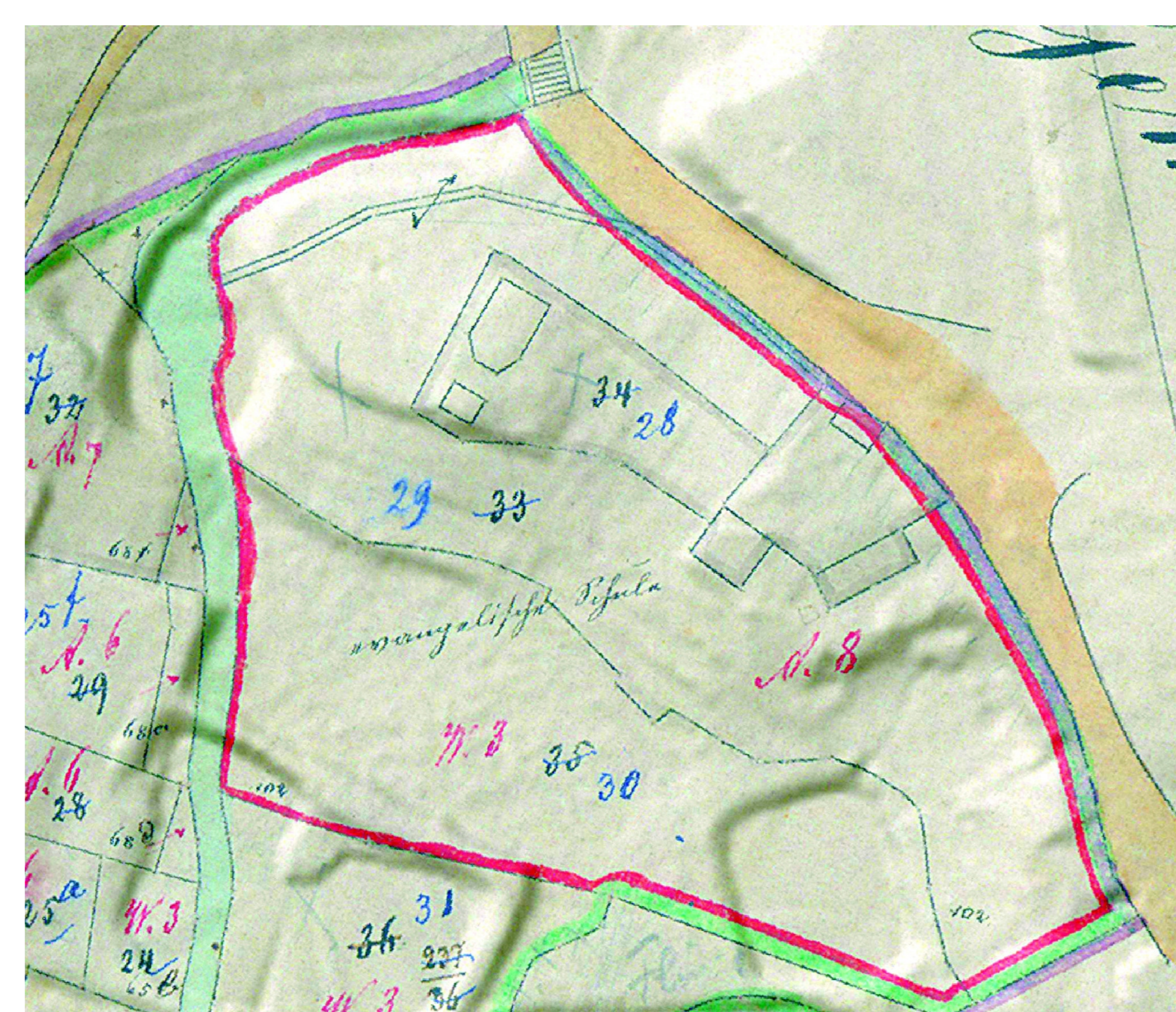
Zadanie publiczne „Zapomniane cmentarze ewangeliczne na terenie miasta Skoki” było współfinansowane przez Gminę Skoki. Wysokość dofinansowania wynosiła 2800,00 zł.

Badania archeologiczne sfinansowano ze środków Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

Chcesz zobaczyć kościół? Pójdź prosto 50m i spojrz w prawo

Rycina przedstawiająca kościół czesko-braterski w Skokach zamieszczona w książce pt. Ein Beitrag zur Geschichte der evangelischen Brüder in der Zerstreung. (wyd. 1860) (kolekcja I. Migasiewicz)

Kościół braci czeskich i grobowiec Złotnickich na planie Skoków z lat. 40 XIX w.

Cieniowany model terenu z widocznymi śladami po kościele braci czeskich i grobowcu (oprac. M. Krzepakowski, P. Wroniecki)

Odsłonięty fragment grobowca rodziny Złotnickich (fot. M. Krzepakowski)

Monety odkryte podczas prac archeologicznych (fot. M. Krzepakowski)

Nagrobek Jerzego (zm. 1831) i Bogumily Złotnickich sfotografowany przez Stanisława Pijanowskiego w latach 50. XX wieku na terenie cmentarza braci czeskich w Skokach. (prywatne archiwum cyfrowe M. Krzepakowskiego)

Nagrobek Heleny Bogumily z Mielęckich Karczewskiej (zm. 1787) sfotografowany przez Stanisława Pijanowskiego w latach 50. XX wieku na terenie cmentarza braci czeskich w Skokach. (prywatne archiwum cyfrowe M. Krzepakowskiego)

Kościół z 1856 wybudowany na pobliskim wzniesieniu dla skockiej wspólnoty luterńskiej. Od 1945 pełni rolę katolickiego kościoła pomocniczego pw. św. Piotra i Pawła (widokówka z kolekcji I. Migasiewicz)